

نقش شفافیت پارلمانی در ارتقاء حکمرانی

رضا فتاحی^۱

سیدرسول آقادات^۲

مهربان‌های‌بیکانی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۲/۰۲ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۶/۲۶

چکیده

هدف اصلی این پژوهش تبیین نقش شفافیت پارلمانی در ارتقاء نظام حکمرانی می‌باشد. پژوهش پیش رو کیفی و با رویکرد اکتشافی بر مبنای نظریه داده بنیاد انجام گرفته است. جامعه نمونه شامل نمایندگان فعلی و ادوار مجلس شورای اسلامی و خبرنگاران مربوطه بوده است. حجم نمونه بر اساس روش نمونه‌گیری نظری انتخاب گردید. روش جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه، استفاده از منابع و متون انجام گرفته است. تحلیل یافته‌ها در دو بخش اثرات شفافیت پارلمانی با ۱۶ مقوله و پیامدهای شفافیت پارلمانی با ۱۳ مقوله نشان داد که شفافیت نقش بسیار مؤثر و تعیین‌کننده‌ای در جلوگیری، کشف و مقابله با فساد داشته و به عبارتی شاقول سدکننده و پیشگیری‌کننده از فساد، زد و بند و کجی‌ها و انحرافات و تحقق عدالت اجتماعی در مجلس شورای اسلامی بوده است. به جهت مشارکت مردمی در نظارت بر اعمال و رفتار نمایندگان خود و اعمال نظرات آنان، راه رشد و بالندگی جامعه نیز هموار شده و مردم به‌نظام و کارگزاران خود اعتماد پیدا می‌کنند و در سایه این اعتماد سرمایه اجتماعی کشور افزایش می‌یابد و در نتیجه پایه‌های حکمرانی مستحکم‌تر خواهد شد.

کلمات کلیدی

شفافیت، پاسخگویی، کارآمدی، سرمایه اجتماعی، حکمرانی

۱- گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. rf8467464@khuisf.ac.ir

۲- گروه مدیریت، واحد دهاقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهاقان، ایران. (نویسنده مسئول) rasool_aghadavood@yahoo.com

۳- گروه مدیریت، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران. m.paykani@khuisf.ac.ir

نقش شفافیت پارلمانی در ارتقاء حکمرانی / فتحی، آقداود و هادی پیکانی

مقدمه

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های حکمرانی خوب، شفافیت می‌باشد. شفافیت در مجلس شورای اسلامی به‌عنوان مهم‌ترین نهادی که وظیفه نمایندگی جامعه را در امور تقنینی و نظارتی به عهده دارد می‌تواند علاوه بر ارتقاء سرمایه اجتماعی از طریق ایجاد اعتماد متقابل مردم و حاکمیت و گسترش عدالت اجتماعی، کارآمدی نظام حکمرانی را نیز اصلاح و ارتقاء دهد. گرچه عدالت به معنای واقعی آن در زمان حکومت جهانی امام زمان (عج)، محقق خواهد شد ولی در حکومت و نظام اسلامی بایستی تمام جهت‌گیری‌ها در این راستا هماهنگ و اجرایی گردد. مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب هم به موضوع عدالت اشاره داشته و فاصله بین هست‌ها و باید‌ها را در مبحث عدالت متذکر شده و تلاش همه‌جانبه برای تحقق حداکثری عدالت را گوشزد نموده‌اند. برقراری عدالت و قسط و عدل که یکی از اهداف الهی از ارسال رسل و انزال کتب نیز می‌باشد "لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ" (سوره حدید، آیه ۲۵)، رابطه معکوسی با فساد و ویژه خواری دارد؛ و یکی از مهم‌ترین اصولی که می‌تواند جلوی فساد و ویژه خواری را بگیرد و با افزایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی نظام حکمرانی اسلامی را ارتقاء داده و پایه‌های آن را مستحکم نماید موضوع شفافیت به‌خصوص شفافیت پارلمانی می‌باشد. از بدو تشکیل مجلس شورای اسلامی مصوباتی در خصوص شفافیت در مجلس شورای اسلامی مصوب گردیده است که این مصوبات یا سیاست‌ها در جهت اجرایی شدن شفافیت در مجلس شورای اسلامی و پاسخگویی هرچه بیشتر مجلس و نمایندگان در دو بعد ساختاری و رفتاری به موکلان خود یعنی مردم جامعه می‌باشد. گرچه جامع‌ومانع بودن سیاست‌های شفافیت اتخاذشده در مجلس شورای اسلامی محل اشکال است، با این‌وجود سیاست‌های موجود به‌درستی اجرانشده است؛ که اگر این سیاست‌ها نیز به‌درستی اجرا و مورد ارزیابی قرار می‌گرفت چه‌بسا جایگاه مجلس شورای اسلامی به‌عنوان یک‌نهاد مستقل عدالت‌خواه و پاسخگو به جامعه ارتقای چشمگیری می‌یافت و باعث افزایش اعتبار و اعتماد میان جامعه و مجلس و در نتیجه افزایش سرمایه اجتماعی می‌گردید. هدف این پژوهش تبیین نقش و جایگاه شفافیت پارلمانی در ارتقاء حکمرانی از طریق به رسمیت شناختن حقوق مردم و موکلین، مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی و قانونمندی نمایندگان و وکلا، کاهش فساد و رانت و برقراری عدالت و امنیت اجتماعی در جهت رسیدن به حکمرانی متعالی می‌باشد.

مبانی تحقیق

حکمرانی

وجه مشترک تمامی تعاریف ارائه‌شده در خصوص حکمرانی ناظر بر نقش دولت در تعامل با دیگر نهادهای تأثیرگذار در جامعه از جمله بخش خصوصی و نهادهای مدنی به‌منظور کسب رضایت شهروندان

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

و رفاه عمومی اشاره دارد. حکمرانی مفهومی پیچیده و چندوجهی است که به‌سختی می‌توان به‌روش‌های دقیق آن را تعریف کرد. محققان واژه حکمرانی را از رویکردهای متفاوتی تعریف کرده‌اند، اما به بیان ساده، حکمرانی فرآیند تصمیم‌گیری و فرآیندی است که توسط آن تصمیم‌ها اجرا می‌شوند (یا اجرا نمی‌شوند). پارامترهای زیر برای حکمرانی خوب شناسایی شده است. بر اساس تعاریف ارائه‌شده توسط سازمان‌های بین‌المللی، دولت باید باشد مشارکتی، اجماع محور، مسئولیت‌پذیر، شفاف، پاسخگو، مؤثر و کارآمد؛ و همچنین عادلانه و شاملیت داشته؛ درعین حال از حاکمیت قانون پیروی می‌کند. از همه مهم‌تر اینکه به مردم خود اطمینان می‌دهد که حکومت‌عاری از اعمال فساد خواهد بود. علاوه بر آن، دولت باید در تصمیم‌گیری‌های خود، دیدگاه اقلیت‌ها را در اولویت قرار داده و به صدای آسیب‌پذیرترین گروه از افراد جامعه گوش دهید. (ali,2015:67-68). حکمرانی عبارت است از فرایند قاعده‌گذاری، اجرای قواعد، بررسی، نظارت و کاربست بازخوردها با اعمال قدرت مشروع و به‌منظور دستیابی به هدف مشترکی برای همه کنشگران و ذینفعان در چارچوب ارزش‌ها و هنجارها در محیط یک سازمان یا یک کشور است. (مدرسه حکمرانی شهید بهشتی). در تعریفی دیگر، حکمرانی، توانایی یک دولت برای وضع و اجرای قوانین و ارائه خدمات، بدون توجه به دموکراتیک بودن یا نبودن آن دولت تعریف شده است. (Fukuyama,2013). بر طبق برنامه توسعه سازمان ملل، حکمرانی خوب مجموعه‌ای از اصول و ارزش‌های اصلی با مؤلفه‌هایی همچون شفافیت، مشارکت، پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری و حاکمیت قانون است که به افراد ضعیف و بی‌پشتوانه اجازه می‌دهد تا از طریق مشارکت به قدرت برسند و درعین حال با پاسخگو کردن دولت‌ها و بخش‌های خصوصی و عمومی، از خودشان در برابر اقدامات خودسرانه و غیرقابل کنترل آن‌ها (دولت‌ها و...) محافظت نمایند. (UNDP, 2002). در حکمرانی خوب، تنظیم رابطه و تعامل میان سه نهاد عمده یعنی، دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی می‌تواند توسعه اقتصادی را تحت تأثیر قرار دهد. این تأثیر و تأثرها در صورتی به وجود خواهند آمد که روابط میان اجزاء مذکور در حکمرانی خوب به‌درستی تعریف و وظایف هر یک به نحو مطلوبی شناخته‌شده و تعاملات بر اساس تفکیک وظایف هر بخش صورت پذیرد، در این صورت انتظار می‌رود که در سایه این تعاملات صحیح و دقیق، شاخص‌های گوناگون اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جامعه بهبود یابد و توسعه انسانی پایدار خواهند داشت. افراط و تفریط در تعاملات و انحراف از وظایف تعریف‌شده می‌تواند بهبود شاخص‌های مذکور را نیز به همان درجه انحراف تحت تأثیر منفی قرار داده و موجب تقلیل شاخصه‌های توسعه انسانی پایدار گردد. (رزمی و همکاران، ۱۳۹۴). در تشبیت و تداوم حکمرانی خوب، توجه به ویژگی‌های قومی، قبیله‌ای و فرهنگ و عقاید و آداب و رسوم محلی نوع

نقش شفافیت پارلمانی در ارتقاء حکمرانی / فتحی، آقداود و هادی پیکانی

دیگری از حکمرانی را تحت عنوان حکمرانی سالم متبلور می‌سازد که علاوه بر جنبه‌های مثبت حکمرانی خوب از جمله رفاه عمومی و اجتماعی، تأکید بر معیارها و روش‌های متأثر و متنوع حکمرانی در کشورهای مختلف را عرضه می‌کند. در حکمرانی متعالی، حکومت از آن خداست که به صورت امانت در دست بندگان شایسته خداوند برای راهبری و هدایت جامعه استفاده و رابطه بین حاکمان و مردم بر اساس موازین الهی (نصب الهی) و مقبولیت عمومی تنظیم و در سایه این رابطه ارزشی بر اساس اجرای قسط و عدل در جامعه، سعادت و کمال دنیوی و و اخروی جامعه را رقم می‌زند. (مدرسه حکمرانی شهید بهشتی)

مؤلفه‌های حکمرانی خوب

آرایی و همکاران (۱۳۹۶) به نقل از منابع و سازمان‌های بین‌المللی در خصوص مؤلفه‌های حکمرانی خوب موارد ذیل را برشمرده‌اند:

- **مشارکت:** نقش مردم در ایجاد حکمرانی در کنار سایر اضلاع حکمرانی نقشی تعیین‌کننده می‌باشد. این نقش می‌تواند به واسطه مشارکت در امور حاکمیت و حکمرانی به صورت مستقیم و یا از طریق موکلینی که انتخاب می‌کنند و به آن‌ها حق تعیین اولویت‌ها و برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری در امور را واگذار می‌نمایند محقق می‌شود. فقدان مؤلفه اساسی مشارکت مردمی، پایه‌های حکمرانی مطلوب را با چالش اساسی مواجه می‌نماید.

- **حاکمیت قانون:** بدون قانون جامعه به سمت هرج و مرج و آناارشی کشیده شده و در چنین جامعه‌ای اهداف حکمرانی خوب و مطلوب قابل تحقق نمی‌باشد. برای نیل به این منظور لازم است، قوانینی توسط نهادهای قانون‌گذار و... در راستای تنظیم روابط و ایجاد امنیت برای شهروندان تقنین گردد و جهت اطمینان از اجرای قوانین، نهادهایی همچون سیستم پلیسی و قضایی ایجاد و به وظایف خود اقدام نمایند.

- **پاسخگویی:** مسیر پاسخگویی به مردم از مسیر شفافیت می‌گذرد به عبارتی هرچه امور شفاف‌تر و شیشه‌ای‌تر باشد به سبب در معرض دید و قضاوت قرار گرفتن امور و عاملین آن توسط مردم، درجه پاسخگویی نیز افزایش می‌یابد.

- **وفاق عمومی:** در یک سیستم حکمرانی خوب افراد، گروه‌ها، نهادها و ذینفعان متعددی وجود دارند که منافع هر یک از آن‌ها تابع شرایطی بوده و در برخی از موارد در تعارض با منافع دیگر ذینفعان قرار دارد. لذا یکی از بایسته‌های حکمرانی خوب ایجاد بستر و فضایی جهت رسیدن به بیشترین اجماع

حول منافع مشترک در جامعه می‌باشد.

- **حقوق مساوی:** در جامعه‌ای که سیستم حکمرانی خوب، حاکم است، توجه به حقوق اساسی جامعه از اهمیت بالایی برخوردار است. اینکه در این جامعه افراد به این احساس مشترک برسند که از حقوق مساوی برخوردار بوده و نسبت به آن‌ها تعدی و ظلمی صورت نمی‌گیرد.

- **اثر بخشی و کارآیی:** استفاده مطلوب و بهینه از منابع در اختیار حاکمیت در جهت ایجاد بهترین بازدهی و ارزش افزوده به منظور بیشترین رفاه جامعه بایستی همواره به‌عنوان یکی از اصول مسلم در حکمرانی خوب مورد توجه قرار گیرد.

- **مسئولیت‌پذیری:** حاکمان و مسئولین و گروه‌ها در حکمرانی خوب وظیفه‌دارند نسبت به مسائل محول شده از طرف جامعه به آن‌ها بوده و نسبت به رفع دغدغه‌مند مشکلات و مسائل جامعه کوشا بوده و در قبال حتی جزئی‌ترین مسائل جامعه خود را مسئول بدانند.

- **شفافیت:** زمانی که حاکمیت زمینه دسترسی تمام ذینفعان جامعه اعم از جامعه مدنی و بخش خصوصی و دیگر ارکان حاکمیتی به اطلاعات حکمرانی را فراهم و تسهیل می‌نماید می‌توانیم مدعی شویم که شفافیت در حکمرانی تحقق یافته است. شفافیت یعنی دسترسی هر دو بخش عمومی (عامه مردم) و دولتی (افراد تشکیل‌دهنده دولت) به اطلاعات و نیز شفافیت فرآیندها، قوانین و تصمیمات دولت. (استفان ای^۴، ۱۳۹۵ ص ۳۲). سازمان شفافیت بین‌الملل^۵ در تعریف شفافیت چنین آورده است: شفافیت در مورد روشن کردن قوانین، برنامه‌ها، فرآیندها و اقدامات است و هدف آن پاسخ به این سؤالات است که بدانیم چرا، چگونه، چه چیزی و چقدر. شفافیت تضمین می‌کند که مقامات دولتی، کارمندان دولت، مدیران، اعضای هیئت‌مدیره و تجار به‌طور قابل‌مشاهده و قابل‌درک عمل می‌کنند و در مورد فعالیت‌های خود گزارش می‌دهند؛ و این بدان معناست که عموم مردم می‌توانند آن‌ها را مورد بازخواست قرار دهند. این مطمئن‌ترین راه برای محافظت در برابر فساد است و به افزایش اعتماد به مردم و نهادهایی که آینده ما به آن‌ها بستگی دارد کمک می‌کند.

دامنه شفافیت می‌تواند در حوزه‌های گوناگون اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و... باشد. شفافیت رابطه معکوسی با فساد دارد به‌گونه‌ای که با افزایش شفافیت، فساد کاهش خواهد یافت و دلیل آن‌هم این است که به لحاظ افشای اطلاعات و رفتاری که موضوع شفافیت می‌باشد، نظارت عمومی و تخصصی بر نحوه عملکردها افزایش یافته و به لحاظ اینکه فردی که نمایندگی و وکالت مردم را در امور جامعه عهده‌دار است، بایستی در قبال رفتار، اقوال و تقریرات خود در قبال جامعه پاسخگو باشد.

نقش شفافیت پارلمانی در ارتقاء حکمرانی / فتحی، آقداود و هادی پیکانی

با توجه به قاعده "اصیل، وکیل" و از آنجایی که در اداره امور جامعه نقش وکیل به حکومت داده شده است و این نقش و اختیار از جانب اصیل که مردم جامعه می‌باشند در اختیار حکومت قرار گرفته است بنابراین یک حق مسلم برای مردم (اصیل) است که در جریان امور حکومتی و قوانین و ضوابط و فرآیندهای مربوطه قرار گرفته و به نحوی در جریان امور کارگزاران و در مواردی ناظر بر اعمال آنها باشند. (بوذر جمهری، ۱۳۸۷، ص ۶۰).

شفافیت در اسلام

حضرت علی علیه‌السلام در نامه ۵۰ نهج‌البلاغه خطاب به سپاهیان خود به یک حق عمومی اشاره داشته و آن در معرض عام قرار گرفتن امورات حکومت و خودداری از پوشاندن این امور مگر در امور مربوط به امنیت و جنگ به سبب اینکه اطلاعات نظامی و امنیتی از دسترس دشمنان مصون مانده و جلوی نقشه‌ها و ضربه‌هایی که در اثر توطئه بر علیه اسلام و حکومت اسلامی از ناحیه دشمنان متصور است ناکام بماند.

رهبر معظم انقلاب در خصوص شفافیت می‌فرماید: "معنای شفافیت این است که «مسئول در جمهوری اسلامی عملکرد خودش را به‌طور واضح در اختیار مردم قرار بدهد.» (خطبه‌های نماز عید سعید فطر ۲۹/۰۶/۱۳۸۸). همچنین ایشان، عدم شفافیت را به فضای غبارآلود تشبیه نموده‌اند که منافع و مقاصد دشمنان در این فضا تأمین می‌گردد ولی شفافیت به جهت ماهیت فساد ستیزی نهفته در درون خود، چون به صلاح و مصلحت و سالم‌سازی تمام شئون جامعه کمک می‌نماید لذا اهداف و مطامع مستکبران به جهت تفاوت ماهوی با اهداف اسلامی به خطر می‌افتد لذا آنها از فضای شفاف جامعه اسلامی نگران و ناخشنودند ولی از فضای غیر شفاف و غبارآلودی که بسترساز بی‌عدالتی و فساد است خشنود می‌گردند. پس تمام تلاش خود را برای ضربه زدن به این حرکت و ناکام گذاشتن آن بکار می‌گیرند.

اندیشکده «شفافیت برای ایران» (۱۳۹۹) در یک تقسیم‌بندی قلمرو شفافیت را به دو حوزه کلی تقسیم کرده است: شفافیت سیاسی (حاکمیتی) و شفافیت اطلاعاتی (اقتصادی). در شفافیت سیاسی، عمده تمرکز بر راهبردهایی همچون مبارزه با فساد، مسئولیت‌پذیر و پاسخگو کردن مسئولین یک کشور، شایسته‌سالاری صاحبان مناصب، مشارکت مردم در نظارت و ارزیابی، مشارکت مردم در فرآیندهای تصمیم‌سازی است. «شفافیت اطلاعاتی» یا «شفافیت اقتصادی» یعنی دانش کافی و لازم و در زمان لازم و در محل‌های لازم در اختیار دستگاه‌های مختلف حاکمیت قرار داشته باشد تا بتوانند در سطوح مختلف یک فرایند تصمیم‌گیری، حسن عملکرد را از خود نشان دهند. در شفافیت اطلاعاتی،

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

عمده تمرکز بر راهبردهایی همچون، ارتقاء توان تصمیم‌گیری حاکمیت، ارتقاء توان اجرای حاکمیت، ارتقاء توان نظارت حاکمیت می‌باشد. بالکین^۶ (۱۹۹۹) شفافیت را دارای سه حوزه تحلیلی مجزا می‌داند که اغلب باهم کار می‌کنند. اولین نوع شفافیت، شفافیت اطلاعاتی است: دانش درباره بازیگران و تصمیمات دولتی و دسترسی به اطلاعات دولتی. شفافیت اطلاعاتی را می‌توان با الزام به بیانیه‌های عمومی در مورد دلایل اقدام دولت، یا الزام افشای اطلاعاتی که دولت جمع‌آوری کرده است، نوع دوم شفافیت، شفافیت مشارکتی یعنی توانایی مشارکت در تصمیم‌گیری‌های سیاسی از طریق نمایندگی عادلانه، مشارکت مستقیم. نوع سوم شفافیت، شفافیت پاسخگویی است.

شفافیت پارلمانی

شفافیت پارلمانی رویکردی است که تلاش دارد زمینه نظارت همگانی در پارلمان را از طریق انتشار دقیق و با کیفیت اطلاعات پارلمانی فراهم آورد (الماسی و همکاران، ۱۳۹۷). فرآیند تصمیم‌گیری در پارلمان دموکراتیک به صورت آشکار انجام می‌شود. استدلال برای تصویب یا رد لایحه یا مجوز استفاده از بودجه و استفاده از حق استفساریه به عنوان ابزاری برای نظارت بر قوه مجریه همه با مشورت و آگاهی مردم صورت می‌گیرد. پارلمان منتخب دموکراتیک طیف وسیعی از منافع عمومی را نمایندگی می‌کند و مناسب‌ترین مکان برای طرح شکایات، درخواست‌ها و خواسته‌های مردم است. از سوی دیگر، پارلمان نیز محلی است که در آن در مورد ترجیحات مردم بحث می‌شود و سپس به صورت سیاست‌ها و برنامه‌ها تدوین می‌شود. این بیان منافع و ترجیحات عمومی معمولاً در محصولات قانونی که به سیاست‌های ملی در مورد مشکلات جمعی تبدیل می‌شوند، بیان می‌شود. با این کارکردها، پارلمان عنصر حیاتی قدرت دولتی در یک نظام سیاسی دموکراتیک است. قوه مقننه (پارلمان) نقش مهمی در ایجاد یک دولت دموکراتیک و حکومت‌داری خوب دارد. نقش پارلمان به عنوان نهاد دولتی که وظیفه تولید قانون، اعمال نظارت بر قوه مجریه، تنظیم بودجه و مجوز استفاده از منابع عمومی و نمایندگی منافع عمومی را بر عهده دارد، فوق‌العاده مهم هستند. این نقش کلیدی به ایجاد محیطی کمک می‌کند که برای ارتقای رشد و تضمین مسئولیت‌پذیری و شفافیت همه نهادهای دولتی باشد. (prarsojo, 2009)^۷. ویژگی‌های حیاتی و ماهوی پارلمان شفاف از جمله نمایندگی، نظارت و پاسخگویی لازمه یک مجلس شفاف است. (Kassem, 2017)^۸.

روش تحقیق

اگرچه هر یک از رویکردهای مختلف برای تفسیر داده‌ها اهمیت متفاوتی قائل‌اند، با این حال تفسیر داده‌ها در قلب تحقیق کیفی جای دارد. (فلیک^۹، ۱۹۵۶، ۳۲۸). یکی از استراتژی‌های پژوه کیفی،

نقش شفافیت پارلمانی در ارتقاء حکمرانی / فتحی، آقداود و هادی پیکانی

تئوری مفهوم‌سازی بنیادی است. در این استراتژی پژوهشگر با ورود به محل بررسی (برای مثال یک سازمان) موردی را برای مطالعه انتخاب می‌کند. از طریق بررسی اسناد و مدارک و مصاحبه‌های مختلف نوعی تئوری که بیانگر عوامل مؤثر بر پدیده‌های موردبررسی است را تعیین می‌کند؛ یعنی در ابتدا مفاهیم، مقوله‌ها و مؤلفه‌های مؤثر بر پدیده‌های موردبررسی را تعیین و روابط بین آن‌ها را مشخص می‌کند. (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۹۰، ۱۵۵). استراوس و کوربین فرآیند کدگذاری را به سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی تقسیم کرده‌اند و فرآیند تحلیل از کدگذاری باز آغاز شده است و در حالت ایده آل به کدگذاری انتخابی ختم خواهد شد. رسیدن به کدگذاری انتخابی و تدوین نظریه برای تمامی پژوهش‌هایی که به این شیوه انجام می‌شوند ضروری و یا ممکن نیست و می‌توان کار را در مرحله ارائه مفاهیم و تجزیه و تحلیل آن‌ها به پایان رساند (استراوس، کوربین^۱، ۱۳۸۵، ۱۱۷).

در این پژوهش که بر اساس رویکرد داده بنیاد انجام شده، متن مصاحبه‌ها بر اساس حوزه محتوایی و تشخیص شباهت و تفاوت گفته‌ها کدگذاری، استخراج و خلاصه شدند و هر مصاحبه، قبل از مصاحبه بعدی، کدگذاری شده است. نحوه کار بدین صورت بوده است که پس از انجام مصاحبه‌ها و یا دسترسی به منابع آرشیوی موجود، متن مصاحبه‌ها از روی صوت‌های ضبط شده پیاده‌سازی و در قالب نوشتار درآمدند. جهت انجام کدگذاری از نرم‌افزار مکس کیو دی ای نسخه ۲۰۲۰ استفاده گردید که به لحاظ قابلیت‌های فراوان و جذاب این نرم‌افزار کمک بسیار شایانی در امر کدگذاری صورت پذیرفت. متن سؤالات بر اساس کدگذاری صورت گرفته از مصاحبه قبلی ویرایش، اصلاح، بازنگری و تقویت می‌گردید به‌گونه‌ای که مقوله‌های محوری موضوع پژوهش را قوام دهد. فرآیند کدگذاری تا جایی ادامه یافت که اشباع نظری فراهم گردید یعنی به مرحله‌ای از انباشتگی داده‌ها رسیدیم که دیگر داده یا اطلاع جدیدی به اطلاعات گردآوری شده قبلی اضافه نمی‌گردد. در این مرحله فرآیند کدگذاری متوقف و به تحلیل کدهای استخراج گردیده و تعیین روابط بین مقولات محوری به‌منظور تدوین نظریه بر اساس نظریه داده بنیاد در قالب خط داستانی اقدام گردید.

با توجه به موضوع پژوهش و اهداف تعریف شده برای آن جامعه آماری مدنظر عبارت‌اند از نمایندگان فعلی و ادوار مجلس شورای اسلامی، خبرگان و نخبگان مطلع در خصوص موضوع پژوهش. پژوهشگر در مصاحبه‌های کیفی معمولاً با نمونه‌ای غیر احتمالی و از نوع هدفمند، سروکار، دارد. هنگامی که قصد مصاحبه با افراد مطلع وجود داشته باشد، نمونه‌گیری از نوع نظری است. در این روش نمونه‌گیری، پژوهشگران با افزودن هر مورد به افرادی که مصاحبه می‌کند درک نظری بیشتری از موضوعی که مورد مطالعه قرار داده است می‌یابد و این کار را تا جایی ادامه می‌دهد که مصاحبه‌های

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

بیشتر عملاً سود نظری بیشتری برای او نداشته باشد (تیلور و باگدان^{۱۱}، ۱۹۹۸ به نقل از سید امامی، ۱۳۹۱، ۳۰۰).

در پژوهش کنونی تعداد نمونه‌های انتخاب‌شده ۱۷ نفر شامل ۱۱ نماینده مجلس و ۶ نفر از خبرگان مطلع به موضوع می‌باشند که در جدول شماره ۱ مشخصات و ویژگی‌های نمونه‌های انتخاب‌شده ارائه گردیده است.

جدول (۱): مشخصات آمار جدول شماره توصیفی مصاحبه‌شوندگان

تعداد نفرات	مشخصات جامعه‌شناختی
۱۷	تعداد کل مصاحبه‌شوندگان
۱۱	کل نمایندگان مجلس شورای اسلامی
۶	خبرگان مرتبط با موضوع
۶	مصاحبه‌های زنده صورت گرفته با نمایندگان
۵	مصاحبه‌های آرشیوی برنامه‌های صداوسیما و سایر رسانه‌ها با نمایندگان
۶	مصاحبه‌های آرشیوی برنامه‌های صداوسیما با خبرگان

یافته‌ها

کدهای استخراج‌شده در خصوص آثار و پیامدهای شفافیت پارلمانی به شرح جدول ۲ و ۳ ارائه می‌گردد:

آثار شفافیت پارلمانی

جدول (۲). چکیده مصاحبه‌های انجام‌شده با نمایندگان و خبرگان مورد نظر و کدهای احصاء

شده در خصوص آثار شفافیت پارلمانی

کد معرف	شرح کد	مقوله محوری	کد گزینشی
LP5	آنچه درباره نظارت بر رفتار و اعمال نمایندگان مطرح است صرفاً رسیدگی به تخلف و اعمال و رفتار دور از شأن یک نماینده نیست بلکه نظارت بر عملکرد و کارآمدی یک نماینده است که موجبات توانمندسازی و شفافیت عملکرد نمایندگان مجلس شورای اسلامی را فراهم می‌سازد.	توانمندسازی و شفافیت عملکرد نماینده	شفافیت عملکرد نماینده
LN3	قطعاً اگر این قانون (شفافیت) اجرا شود اولین حسنش این است که نمایندگان مجلس، وزراء، قضات، خیلی محتاطانه عمل خواهند کرد؛ یعنی دیگر، با هر صاحب زر و زوری رفت‌وآمد نمی‌کنند و اگر قرار هم باشد با صاحب زر و زوری ارتباط داشته باشد، ارتباطشان شفاف بشود؛ و مردم بتوانند بفهمند.	ارتباطات شفاف	

نقش شفافیت پارلمانی در ارتقاء حکمرانی / فتحی، آقداود و هادی پیکانی

LP4	برای شفافیت آراء نمایندگان دلایل مختلفی مانند ارتقای نظارت مردمی، ارتقای نظارت احزاب و نهادهای سیاسی، ارتقای نظارت رسانه‌ها، کاهش فساد و پاسخگو ساختن نمایندگان بیان شده است.	ارتقاء نظارت مردمی، رسانه‌ها و احزاب	ارتقاء نظارت همگانی
LN5	وقتی یک دوربینی، یک نظارتی، یک اشرافی بر یک مجموعه وجود داشته باشد یک دقت بیشتری برای اتخاذ تصمیم لحاظ می‌شود و این شفافیت سبب می‌شود که آن نظارت، تقویت بشود و مردم به نوعی اعمال نظارت می‌کنند	تقویت نظارت	
LP2	چقدر ما چوب این عدم شفافیت را خوردیم. مجلسی که ۸۰-۹۰ نفرشان به خاطر پرونده‌های اقتصادی رد می‌شوند، از کجا آب می‌خورد. از شفافیت یا عدم شفافیت آب می‌خورد؟ این مسئول اگر برای هر کدام از آن اقدامات اقتصادی‌اش زیر ذره‌بین بود اصلاً امکان این را پیدا می‌کرد؟	زیر ذره‌بین رفتن اقدامات اقتصادی نماینده	
LN5	بالتبع مجلس شفاف می‌تواند راه بسیاری از ناهمواری‌ها، کجی‌ها را بر اساس این شفافیت، محدود بکند و این امکان را می‌دهد که آگاهانه‌تر، تصمیمات اتخاذ بشود چون به نظر مردم می‌رسد.	تصمیمات عالمانه‌تر تحت نظارت مردم	تصمیم‌گیری و تخصصی و کارشناسی
LP2	برای اینکه آدم متخصص با تخصصش تصمیم می‌گیرد نه با زد و بندش، نه با قول و قرارش پشت پرده‌اش. ما اتفاقاً با شفافیت کمک می‌کنیم به متخصص که توی تصمیم‌گیری بیاد.	تصمیم‌گیری تخصصی	
E1	نکته مهم این است که هدف این طرح، مسئولیت‌پذیرتر کردن نمایندگان مردم است. وقتی شما آمدی، شفاف اعلام کردید که من به این وزیر رأی اعتماد دادم یا ندادم، با این قانون موافقم یا مخالفم، با طرح سؤال موافقم یا مخالفم، با استیضاح فلان وزیر موافقم یا مخالفم، این باعث می‌شود که در آینده هر نتیجه‌ای در پی این تصمیم اتفاق افتاد، شما در برابرش مسئول باشید.	مسئولیت‌پذیرتر کردن نماینده	مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی
E5	کل حرف آقایان در مورد نقد شفافیت آرا این است که می‌گویند فشاری که افکار عمومی ایجاد می‌کند و شما ممکن است کارشناسی و کارآمد تصمیم نگیرید، اما شما دقت کنید این آدم جای دیگه‌ای هم باید پاسخگو باشد. ایشان یک رفت‌وآمدی دارد توی فضای کارشناسی، دیگه اعتباری ندارد این آدم بی‌اعتبار می‌شود.	پاسخگویی در فضای کارشناسی	
LP3	از طرف دیگر عایدی‌اش چیست؟ ممکن است نتیجه مقاومت، یک محصول شیرین است و محصول شیرین ممکن است هزینه داشته باشد و اون هزینه شیرین است به نظر من خروجی‌اش می‌شود ورود نمایندگان شجاع‌تر و نمایندگانی که حاضرند هزینه بدهند...	ورود نمایندگان شجاع به مجلس	

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

LN3	حریت و آزادی در این است که برای رأی دادن و رأی ندادن مردم، نظر ندهم. برای حقانیت یا عدم حقانیت، صحت یا عدم صحت رأی دهم. پس نباید در این مورد نگران باشیم. نگران آراء حداقل نباشیم. نماینده‌ای که نگران آراء هست، خیلی از جاها نظر صائب و نظر صواب و نظر درست را نمی‌دهد. به جهت اینکه مردمش ناراحت ممکنه بشوند.	افزایش حریت و آزادی نماینده	
LN5	مثلاً فرض بفرمایید که یک رأی‌گیری در مجلس ایجاد می‌شود، باید فردی که می‌خواهد شفافیت را بررسی بکند بتواند همه ابعاد موضوعی که مطرح شده را نسبت به اون کسی که می‌خواهد اظهار نظر بکند، اون را بشناسد مطالب را بخواند تا بتواند بفهمد که این رأی مثبت یا منفی که شکل گرفته بر چه اساسی بوده و صرفاً بیان آری یا نه در رأی‌گیری ملاک قضاوت اون فرد نشود که اگر این اتفاق بیفتد و اون سامانه شفافیت نتواند این‌ها را بیان کند، این سبب می‌شود که این‌ها دچار آسیب بشوند و دچار هجمه بشوند.	رأی همراه با استدلال	استدلال و منطق
LP2	اگر رأی را سخت کردی متعاقبش نماینده باید بیاید برای تک‌تک آرائش حرف بزند، توجیه کند، رأی داد یا نداد باید دفاع کند. آن وقت مردم اتفاقاً در مقام حق می‌نشینند. نگاه می‌کنند به منطق. می‌بیند منطق درست بود یا نه؟	منطقی‌تر شدن نماینده در استدلال	
LN1	اگر آراء و تصمیمات ملی باشد، این حسنه که نماینده‌شان در تصمیمات ملی نگرش سیاسی‌اش و دوراندیشی‌اش چگونه بوده.	دوراندیشی	عقلانیت و دوراندیشی
LP2	اگر می‌خواهیم جو زدگی را کنار بگذاریم اگر می‌خواهیم لابی‌گری نباشد، اگر می‌خواهیم عقلانیت باشد اتفاقاً "شفافیت لازمه این کار است.	تقویت عقلانیت	

پیامدهای شفافیت پارلمانی

جدول (۳). چکیده مصاحبه‌های انجام‌شده با نمایندگان و خبرگان مورد نظر و کدهای احصاء

شده در خصوص پیامدهای شفافیت پارلمانی

کد معرف	شرح کد	مقوله محوری	کد گزینشی
LP2	اصلاً " این تفکر تو کشورهایی که مردم‌سالاری توی آن نیست خیلی شفاف‌تر از ما هستند، همه چیزشان شفاف است. اصلاً " راه‌هایی را هم بستند که طرف نتواند لابی بکند. همه چیزش محدود می‌شود...	بستن راه‌های لابی‌گری	
LN3	نکته نهم دیگر در حوزه رأی به وزرا اگر شفافیت اجرا شود، قابلیت زد و بند بین نماینده و وزیر را از بین می‌برد. بالاخره اگر یک نماینده‌ای نسبت به یک وزیری مخالف هست،	جلوگیری از زد و بند	

نقش شفافیت پارلمانی در ارتقاء حکمرانی / فتحي، آقداود و هادي پيکاني

	مخالفتش علنی هست. وقتی من می‌فهمم که من با وزیر صمت مخالف هستم نمی‌توانم از این طرف هم باهاش ببندم که به ایشان رأی می‌دهم و هم بهش رأی ندهم و ادعا بکنم من به تو رأی دادم یعنی هم به جوری با اون وزیر ببندم که به تو رأی می‌دهم و هم با مخالفان وزیر ببندم که رأی نمی‌دهم بهش، با هر دو نفر رفت‌وآمد مالی داشته باشم		
LN3	من یک جمله‌ای دارم که شفافیت شاقول جلوگیری از همه فسادها در کشور است. اگر شفافیت وجود داشته باشد، ۹۰ درصد فشارها در کشور ایجاد نمی‌شود. چه کسانی در کنکور قبول می‌شوند؟ شیوه‌اش چیست؟ سازوکارش چیست؟ همه این‌ها ریز تا درشتش که بیان می‌شود خودبه‌خود فساد کم می‌شود	شاقول سد کننده فشار و فساد	کنترل و بازدارندگی در مقابل فساد
LP3	خب طبیعتاً وقتی می‌گوییم که می‌خواهیم ارتقاء بدهیم سطح نگاه به مسأله حکمرانی را و داشته‌های خودمان را متبلور بکنیم، یکی از آنجایی که می‌تواند جلوگیری بکند از فساد، می‌تواند جلوگیری بکند از حوزه‌های چالش‌برانگیز حکمرانی، شفافیت است.	جلوگیری از مسائل چالشی حکمرانی	
LN5	بالتبع مجلس شفاف می‌تواند راه بسیاری از ناهمواری‌ها، کجی‌ها را بر اساس این شفافیت، محدود بکند و این امکان را می‌دهد که آگاهانه‌تر، تصمیمات اتخاذ بشود چون به نظر مردم می‌رسد.	کنترل کجی‌ها و ناهمواری‌ها	
LP4	برای شفافیت آراء نمایندگان دلایل مختلفی مانند ارتقای نظارت مردمی، ارتقای نظارت احزاب و نهادهای سیاسی، ارتقای نظارت رسانه‌ها، کاهش فساد و پاسخگو ساختن نمایندگان بیان شده است.	کاهش فساد	
E5	در ایجاد اعتبار و اعتماد امروز بحران اعتماد اجتماعی داریم. نمونه‌های مختلفی برایش داریم که طرح شما طرح کارشناسی شده است ولی جامعه شما را باور ندارد. چه باید بکنید در این شرایط؟ حتماً باید رجوع بکنید به مردم، حتماً باید یک اجماع کارشناسی ایجاد بکنید. حتماً باید یک وفاق ملی ایجاد بکنید. لذا در بهترین حالت، شما اگر خیلی تصمیم داری تصمیم درستی بگیری و طرح شما طرح کارشناسی شده است، این طور نیست که شفافیت برای شما نفعی نداشته باشد. اتفاقاً " باید از طریق شفافیت اعتبار ایجاد بکنید برای طرح، اعتماد ایجاد بکنید برای طرح.	ایجاد اعتبار و اعتماد	
LP3	شک نکنیم که اعتماد اجتماعی را می‌تواند کمک بکند به برگرداندنش و این با مبانی فکری که فرمودید، این‌هاست، نظامی که متکی بر آراء مردم هست و نظامی که متکی به این است که در قانون اساسی‌اش هر کجایی که خواسته تصمیمات جدی بگیرد، از شکل‌دهی به دولت‌ها و مجلس‌ها بگوید تا تصمیمات دیگر متکی و مستظهر به آراء مردم هست.	افزایش اعتماد عمومی	افزایش سرمایه اجتماعی
LP2	راه رشد جامعه همین (شفافیت) است. شما اگر رأی را شفاف نکنی یعنی برای رأی دادن هزینه ایجاد نکنی، هر کسی هم آمد هر رأیی خواست بدهد، جامعه هم رشد پیدا نمی‌کند ولی	رشد جامعه	

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

	اگر رأی را سخت کردی متعاقبش نماینده باید بیاید برای تک‌تک آرائش حرف بزند، توجیه کند، رأی داد یا نداد باید دفاع کند. آن وقت مردم اتفاقاً "در مقام حق می‌نشینند. نگاه می‌کنند به منطق. می‌بیند منطق درست بود یا نه؟ اگر منطق درست بود دوباره به همان نماینده رأی می‌دهند چون منطق دارد.		
LP3	ولی شفافیت می‌تواند یکی از ابزارهای مهم در راستای افزایش سرمایه اجتماعی، در راستای فساد ستیزی، مقابله با فساد، از بین بردن رانت‌ها، رانت‌های اطلاعاتی بدترین نوع رانت‌ها است و... همه این‌ها می‌تواند در سایه شفافیت از بین برود.	افزایش سرمایه اجتماعی	
E5	یک شأن مسئولیت، رشد، ارتقاء و افناع عمومی است. تو باید بتوانی، آنچه فکر می‌کنی برای مردم مصلحت است، این موضوع را توضیح بدهی و مردم بپذیرند در غیر این صورت تصمیمی که می‌گیری، تصمیمی نیست که مردم با هاش همراهی بکنند.	افناع عمومی	
LP3	اما این مردم محرم‌اند سرمایه اجتماعی است، مردم محرم‌اند این فاصله را از بین می‌برد ما دیگر چیزی به نام حاکمیت و مردم و دوگانگی ایجاد می‌شود را نخواهیم داشت. یا اینکه می‌رویم به سمتی که این معادله می‌رود به سمت معادله یکپارچگی مثل دهه اول انقلاب، مثل اتفاقاتی که افتاد	کاهش فاصله بین جامعه و حاکمیت	
E5	من هدفی که شفافیت برای رسیدن به کارآمدی هست را می‌پسندم اما قله اون ماجرا این نیست قطعاً " من معتقدم که (این، حداقلی است). اساساً چرا کلیدی‌ترین موضع را در حوزه شفافیت آرائ می‌دانم؟ کلیدی‌ترین، محوری‌ترین به جهت اینکه هدف اصلی، اصلاح حکمرانی است، یعنی، شفافیت آراء در مجلس نه فقط در مجلس، حاکمیت را اصلاح می‌کند، مسیری که ۴۰ سال است بزرگان داد می‌زنند که بتواند اصلاحش کنند ولی نتوانستند.	اصلاح حکمرانی	
LP4	شفافیت مسیری سریع، کم‌هزینه و مبنایی برای پیشگیری از فساد، افزایش مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی و در نتیجه ارتقای کیفیت حکمرانی است.	افزایش کیفیت حکمرانی	
E5	من معتقدم کارآمدی به‌مرور زمان در میان مدت و بلندمدت اصلاح می‌شود به جهت اینکه شما وقتی شفاف رفتار بکنید باید پاسخگو باشید و باید توضیح بدهید بابت تصمیمی که می‌گیری شکی در این نیست که در دنیایی که همه چیز رفته به سمت، شفاف شدن خوب باید بگویم که	اصلاح کارآمدی	ارتقاء حکمرانی متعالی
LP3	من معتقدم خوب هست. این اتفاق، حکمرانی‌ها را هم شیشه‌ای کرده و ارتقاء سطح حکمرانی ما بدون توجه به این مقوله به نظر می‌رسد سخت خواهد بود.	ارتقاء حکمرانی	

بحث و ارائه نظر به

در جمع‌بندی تحلیل داده‌های صورت گرفته در خصوص اثرات شفافیت پارلمانی، ۷ مقوله اصلی (انتخابی) شامل (شفافیت عملکرد نماینده، ارتقاء نظارت همگانی، تصمیم‌گیری تخصصی و کارشناسی،

نقش شفافیت پارلمانی در ارتقاء حکمرانی / فتحی، آقداود و هادی پیکانی

مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی، شجاعت و حریت، استدلال و منطق، عقلانیت و دوراندیشی) با ۱۵ مقوله محوری و در رابطه با پیامدهای شفافیت پارلمانی ۳ مقوله اصلی (انتخابی) شامل (کنترل و بازدارندگی در مقابل فساد، افزایش سرمایه اجتماعی، ارتقاء حکمرانی متعالی) با ۱۶ مقوله محوری احصاء گردید.

گرچه شفافیت موضوعی است که هم در منابع و متون دینی مورد تأکید قرار گرفته و هم در نظریه‌پردازی‌های معاصر جزء اصول حکمرانی خوب مورد توجه اندیشمندان این حوزه قرار گرفته و این مهم در بسیاری از کشورها ساری و جاری گردیده است، با این وجود هنوز این موضوع در کشور جمهوری اسلامی ایران به صورت کامل و در مجلس شورای اسلامی به صورت اخص مورد توجه قرار نگرفته و یا اراده‌ای قوی در جهت نیل به این موضوع تاکنون در بین مسئولین امر مشاهده نگردیده است. اگر به تأثیرات مثبت شفافیت در جامعه و پیامدهای مرتبط با این تأثیرات در نظام حکمرانی واقف باشیم و اراده‌ای فراجناحی برای تحقق آن وجود داشته باشد، بسیاری از این مواردی را که تحت عنوان از دست دادن سرمایه اجتماعی، بی‌عدالتی و تبعیض، فساد گرایی و عاقبت‌طلبی برخی از کارگزاران و در نهایت تضعیف نظام حکمرانی را شاهد نخواهیم بود. تحلیلی بر مقولات احصاء شده در این پژوهش به روشنی استدلال گفته شده را اثبات می‌نماید. در سایه شفافیت، عملکرد نماینده زیر ذره‌بین نظارتی خواهد رفت. این اهرم‌های نظارتی نه لزوماً از طرف حاکمیت، بلکه از طرف مردم، احزاب، گروه‌ها و رسانه‌ها اعمال می‌گردد. پرسش در این است که آیا با وجود نظارت‌های (مردمی، حزبی و رسانه‌ای) و مطالبه‌گری در خصوص عملکرد نماینده باز هم امکان لغزیدن در ورطه فساد برای نماینده وجود خواهد داشت. طبیعی است که این نوع نظارت‌ها تکمله نظارت‌های حاکمیتی بوده و نقشی به سزا در پیشگیری از وقوع فساد در مهم‌ترین قوه عاقله حکمرانی خواهد داشت. با وجود نظارت مردمی که در سایه شفافیت حاصل می‌گردد، نمایندگان از قبل از دوران نمایندگی و کارزار انتخاباتی، خود را در اتاق شیشه‌ای می‌بینند و در وعده‌های انتخاباتی خود کمال احتیاط را خواهند نمود و آنجایی که وعده می‌دهند، خود را ملزم به تحقق آن وعده خواهند دید. پس هر وعده‌ای را نخواهند داد چون در معرض دید و مطالبه‌گری قرار خواهند گرفت. پس از ورود به مجلس نیز خود را در اتاق شیشه‌ای احساس می‌کند. کلیه فعالیت‌های اقتصادی و ارتباطات و تعاملات خود را به‌گونه‌ای تنظیم خواهد نمود که لااقل از حیثیت خود مراقبت نماید. نماینده در فضای شفاف پاسخگوی تمام اعمال و رفتار خود در حیطه وظایف خود می‌باشد. رفت‌وآمد، حضور و غیاب، شرکت فعال در کمیسیون‌ها و صحن علنی، مشارکت در تصویب طرح‌ها و لوایح، پررنگ‌تر شدن نقش نظارتی خود به‌عنوان یک از مهم‌ترین وظایف نمایندگی و... در صورتی محقق می‌شود که تمام ابعاد شفافیت در مجلس شورای اسلامی پیاده گردد. وقتی چنین

فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی، دوره ۴، شماره ۱۵، پائیز ۱۴۰۳

شد، نماینده، خود را در برابر مردم و جامعه مسئول و پاسخگو می‌داند و بدین ترتیب برای اینکه حقوق موکلین خود را رعایت نماید، وظایف و کالتهی خود را به نحو احسن انجام خواهد داد. تصمیماتی که می‌گیرد در سایه نظارت مردمی و نخبگانی، عالمانه‌تر و تخصصی‌تر خواهد شد و دوراندیشی توأم با عقلانیت را در ارائه طرح‌ها و تصویب طرح‌ها و لوایح مدنظر قرار خواهد داد. در چنین فضایی، استدلال نمایندگان بسیار منطقی و قابل قبول خواهد شد. ارتباطات و تعاملاتی که در کارزار انتخاباتی خود و بعد از آن در مجلس دارند، شفاف خواهد شد با تحقق شفافیت همه‌جانبه پارلمانی، نمایندگان شجاع و دلسوز و آزاد از قیدوبند مادی و تمایلات نفسانی برای خدمت بی‌منت به جامعه روانه مجلس خواهند شد... کارکردهای خود اصلاحی شفافیت و بازدارندگی شفافیت در مقابل فساد و خطاها رخ خواهد نمود و بدین وسیله فساد کاهش چشمگیری خواهد یافت. نمایندگان در اثر شفافیت لازم، خود را وکیل واقعی مردم می‌دانند که برای دفاع از حقوق آن‌ها این وظیفه خطیر و سنگین را تقبل نموده و لذا با حریت و شجاعت خود از آرمان‌های انقلابی و اسلامی خود دفاع خواهد کرد. همچنین به جهت مشارکت مردمی در نظارت بر اعمال و رفتار نمایندگان خود و اعمال نظرات آنان، راه رشد و بالندگی جامعه نیز هموار خواهد شد. وقتی چنین حسی به جامعه تلقین شد، یخ بی‌اعتمادی بین جامعه و نظام حکمرانی آب می‌شود و فاصله بین مردم و کارگزاران کمتر می‌گردد. مردم به‌نظام و کارگزاران خود اعتماد پیدا می‌کنند و در سایه این اعتماد سرمایه اجتماعی کشور افزایش می‌یابد و در نتیجه پایه‌های حکمرانی مستحکم‌تر خواهد شد.

نتیجه‌گیری

در سایه مشارکت و نظارت مردمی از یک طرف و عمل به وظیفه خدمتگزاران مردم در مجلس شورای اسلامی از طرف دیگر و ایجاد هم‌نوایی و هم‌افزایی، کارآمدی نظام نیز ارتقاء خواهد یافت. نظام حاکمیتی، خود را موظف به ادای دین به موکلان خود می‌داند که یکی از آن دیون، ایجاد عدالت است. گرچه عدالت به معنای اتم و اخص آن تنها در حکومت ظهور حضرت مهدی (عج)، ساری و جاری خواهد شد ولی به‌اندازه توان و ظرفیت خود بر اساس آرمان‌های الهی و در مسیر اهل‌بیت تلاش می‌نمایند که به‌صورت نسبی محقق شود. برقراری عدالت که یکی از اهداف ارسال رسل و انزال کتب نیز می‌باشد رابطه معکوسی با فساد و ویژه خواری دارد؛ و یکی از مهم‌ترین اصولی که می‌تواند جلوی فساد و ویژه خواری را بگیرد و با افزایش اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی نظام حکمرانی اسلامی را ارتقاء داده و پایه‌های آن را مستحکم نماید موضوع شفافیت به‌خصوص شفافیت پارلمانی می‌باشد. از رهگذر شفافیت پارلمانی پاسخگویی کارگزاران حکومتی به موکلین خود نمودی عینی‌تر یافته و در

نقش شفافیت پارلمانی در ارتقاء حکمرانی / فتحی، آقداود و هادی پیکانی

قالب مشارکت مردمی و مهم‌تر از آن نظارت مردمی، زمینه‌های بروز فساد کاهش می‌یابد. در چنین وضعیتی عدالت به‌طور نسبی در مسیر تحقق خود قرار گرفته و مردم با مشاهده تلاش خادمان خود در امور حکومتی و حاکمیتی، حس اعتماد و هم‌افزایی به خود گرفته و از طریق کمک به حل مشکلات و نصیحت کارگزاران و خیرخواهی و نظارت بر اعمال آن‌ها، سرمایه اجتماعی تقویت و در نتیجه آن نظام و حکومت در مسیر اعتدال و استواری حرکت کرده و پایه‌های حکمرانی آن نظام تثبیت می‌گردد.

پیشنهادها

با توجه به جایگاه ویژه رکن قانون‌گذاری در حکمرانی خوب و همچنین لزوم صیانت از این نهاد مهم و تأثیرگذار، موارد ذیل پیشنهاد می‌گردد:

۱- شفافیت به‌منزله رکن زیر بنایی حکمرانی متعالی، بایستی در تمام ابعاد مجلس ساری و جاری شود.

۲- نسبت به آسیب‌شناسی سیاست‌های مجلس شورای اسلامی و اجرای رهنمودهای سیاستی در خصوص رفع آسیب‌های شناسایی شده اقدام گردد.

۳- نسبت به انجام پژوهش‌هایی در خصوص اجرایی کردن شفافیت سایر نهادهای حاکمیتی توسط مراکز علمی و دانشگاهی اقدام گردد.

منابع

- ۱) قرآن کریم، سوره حدید، آیه ۲۵
- ۲) نهج البلاغه، نامه ۵۰.
- ۳) سخنرانی‌های مقام معظم رهبری
- ۴) بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی
- ۵) آرابی، وحید، قاسمی، ابوالفضل، معینی فر، یاسر (۱۳۹۶) «توصیه‌های سیاستی موانع تحقق‌پذیری حکمرانی خوب در اداره امور عمومی (مطالعه موردی: فرمانداری و شهرداری شهرستان مینودشت)»، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۷، شماره ۲۵، زمستان ۹۶، ص ۱۱۳-۱۳۳. قابل دسترسی در: https://sspp.iranjournals.ir/article_29729.html
- ۶) الماسی، مجید؛ مرتب، یحیی، علی زاده، محمدرضا (۱۳۹۷) «گزارش شفافیت آراء نمایندگان پارلمان»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات اقتصاد بخش عمومی. قابل دسترسی در: <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1109396>
- ۷) اندیشکده شفافیت برای ایران (۱۳۹۹). قابل دسترسی در: <https://tp4.ir/?p=5943>
- ۸) بوذرجمهری، حسین (۱۳۹۷) «شفاف کردن شفافیت»، دوماهنامه حکمتانه، سال سوم، شماره ۳ شماره پیاپی: ۱۸ (مرداد و شهریور صص ۵۳-۶۹). قابل دسترسی در: <https://tp4.ir/?p=2829>
- ۹) تراپنل، استفانی ای. (۱۳۹۵). شاخص‌های اندازه‌گیری فساد و ضد فساد. (مترجم: علی سیف زاده). تهران: نشر علوم اجتماعی، ۱۸۴ صفحه
- ۱۰) سید امامی، کاووس (۱۳۹۱) «پژوهش در علوم سیاسی (رویکردهای اثبات‌گرا، تفسیری و انتقادی)»، (چاپ سوم). تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع).
- ۱۱) دانائی فرد، حسن، الوانی، مهدی، آذر، عادل (۱۳۹۰) «روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت (رویکردی جامع)». (چاپ چهارم). تهران: انتشارات صفار.
- ۱۲) رزمی، محمدجواد، صدیقی، سمیه، رضائیان، سمانه (۱۳۹۴) «الزامات تحقق حکمرانی خوب برای دستیابی به توسعه انسانی»، دو فصلنامه علمی- تخصصی پژوهش‌های اقتصاد توسعه و برنامه‌ریزی، پائیز و زمستان ۱۳۹۴، سال چهارم، شماره دوم، ص ۵۱-۷۵. قابل دسترسی در: DOI: 20.1001.1.22516263.1394.4.2.4.4 https://jdep.khsh.iau.ir/article_523556.html
- ۱۳) فلیک، اووه (۱۹۵۶) «در آمدی بر تحقیق کیفی»، (مترجم: هادی جلیلی). تهران: انتشارات نشر نی.

14) Ali, M. (2015). Governance and Good Governance: A Conceptual Perspective. Dialogue (Pakistan), 10(1).

- 15) Fukuyama, Francis. 2013. "What Is Governance?". Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institution. Vol 26.No 3. pp 347-368
- 16) Balkin, J. M. (1999). How mass media simulate political transparency. Journal for Cultural Research, 3(4), 393-413.
- 17) Kassem, T. (2017). Assessment of the Role of Egypt's 2015 Parliament in Promoting Democracy and Good Governance. International Journal of Political Science, Law and International Relations (IJPSLIR), 7(4), 19-36.
- 18) Parsojo, E. (2009). Handbook on transparency and accountability of parliament. United Nations Development Program (UNDP) & House of Representatives of the Republic of Indonesia (DPR RI).

یادداشت ها

-
- 1 Ali, M
2 Fukuyama, Francis.
3 United Nations Development Program
4 Stephen Trapnell
5 Transparency International
6 Balkin, J. M.
7 Parsojo, E
8 Kassem, T
9 Uwe Flick
10 Strauss, A. & Corbin, J

The role of parliamentary transparency in promoting governance

Reza Fath¹

Receipt: 21/04/2024 Acceptance: 16/09/2024

Seyed Rasool Aghadavod²

Mehraban Hadipeykani³

Abstract

The main goal of this research is to explain the role of parliamentary transparency in improving the governance system. The present qualitative research has been conducted with an exploratory approach based on the foundation's data theory. The sample population includes current and former members of the Islamic Council and relevant experts. The sample size was selected based on the theoretical sampling method. The data collection method was It has been done through interviews, using sources and texts. The analysis of the findings in two sections, the effects of parliamentary transparency with 16 categories and the consequences of parliamentary transparency with 13 categories, showed that transparency has a very effective and decisive role in preventing, detecting and dealing with corruption, and in other words, it is a deterrent and preventer of corruption. There has been corruption, strife, perversions, deviations and realization of social justice in the Islamic Council. Due to the people's participation in monitoring the actions and behavior of their representatives and applying their opinions, the way to the growth and development of the society has been paved and the people to the system. And the brokers themselves gain trust, and in the shadow of this trust, the country's social capital will increase, and as a result, the foundations of governance will be strengthened.

Keywords

transparency, accountability, efficiency, social capital, governance

1-Department of Political Science and International Relations, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran. rf8467464@khuisf.ac.ir

2-Department of Management, Dehaqan Branch, Islamic Azad University, Dehaqan, Iran. (Corresponding Author) rasool_ghadavood@yahoo.com

3-Department of Management, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran. m.paykani@khuisf.ac.ir